

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNDE ORTAYA ÇIKAN BELİRSİZLİĞİN BAĞIMSIZ DENETİM RAPORLARINDAKİ DENETÇİ GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ: BİST'DE İŞLEM GÖREN SİNİİ ŞİRKETLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA*

Yrd.Doç.Dr. Alpaslan YAŞAR**

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Mart 2017; 19 (1); 58-85

58

ÖZ

Bu çalışma, Borsa İstanbul'da 2011-2015 döneminde işlem gören sinai işletmeler örnekleminde lojistik regresyon yöntemi kullanılarak, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren olumlu görüş dışı denetim görüşünün belirleyicilerini araştırmaktadır. Çalışma sonuçları, önceki denetim görüşü ve denetim rapor gecikmesi değişkenlerinin işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren olumlu olmayan denetim görüşlerinin belirlenmesinde istatistiksel olarak anlamlı en etkili değişkenler olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: denetim görüşleri, işletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki denetim görüşleri, lojistik regresyon.

JEL Sınıflandırması: M41, M42.

INVESTIGATION OF GOING-CONCERN MODIFIED AUDIT OPINIONS IN TERMS OF AUDITOR OPINIONS: EVIDENCE FROM BORSA İSTANBUL INDUSTRY COMPANIES

ABSTRACT

This study investigates the determinants of going-concern modified audit opinions by using logistic regression method on the sample of industry firms listed on Istanbul Stock Exchange for the period of 2011-2015. The results shows that prior audit opinion and audit report lag are the significantly most effective variables on the identification of going-concern

* Makale gönderim tarihi: 24.01.2017; kabul tarihi: 12.03.2017

Bu çalışma, 20-21 Ekim 2016 tarihlerinde MODAV tarafından İzmir'de düzenlenen 13. Uluslararası Muhasebe Konferansında bildiri olarak sunulmuş ve daha sonra geliştirilerek makale haline getirilmiştir.

** Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, yasar@adanabtu.edu.tr

modified opinions.

Keywords: audit opinions, going-concern modified opinions, logistic regression.

JEL Classification: M41, M42.

1. GİRİŞ

Bilindiği üzere, finansal tabloların hazırlanmasında temel ilkelerden birisi de işletmenin öngörülebilir bir gelecekte faaliyetlerini sürdüreceğini ifade eden işletmenin sürekliliği varsayımdır. Bu durum, bağımsız denetçinin işletmenin sürekliliği varsayımının uygunluğuna ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmesini ve işletmenin sürekliliğinin devamı noktasında önemli bir belirsizliğin olup olmadığı ile ilgili bir sonuca varmasını gerektirmektedir. Finansal bilgi kullanıcılarının karar vermeleri açısından önem taşıyan ve bağımsız denetçi için bir sorumluluk teşkil eden bu husus, “Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 570: İşletmenin Sürekliliği” standardı ile düzenlenmiştir. Söz konusu standart’da; bağımsız denetçinin, yönetimin işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin yaptığı değerlendirmeyi inceleyeceğini, sürekliliğe ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartların belirlenmesi durumunda ilave denetim prosedürleri uygulanmak suretiyle yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmesi gerektiği belirtilmiştir (BDS 570, md. 12, 16). Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak bağımsız denetçi, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli bir belirsizliğin var olup olmadığı hakkında bir sonuca varmaktadır (BDS 570, md. 17). Bağımsız denetçinin, işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu ancak önemli bir belirsizliğin olduğu sonucuna varması durumunda; finansal tablolarda yeterli açıklama yapılmışsa olumlu; yeterli açıklama yapılmaması halinde sınırlı olumlu görüş veya olumsuz görüşten uygun olanı vermesi gerekmektedir (BDS 570, md. 20, 21). Ancak, bağımsız denetçilerin işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik oluşturan olay veya şartları belirlemeleri durumunda, belirlenen gerçek duruma uygun denetim görüşü verip vermedikleri, bağımsız denetim görüşü ile ilgili çeşitli çalışmaları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda, genellikle, çoklu istatistiksel yöntemlerle ve son zamanlarda ise veri madenciliği teknikleriyle olumsuz denetim görüşlerini tahmin etmeye yönelik çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, bazı

çalışmalarda ise işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlikler içeren denetim görüşlerinin belirlenmesinde etkili olan finansal ve finansal olmayan değişkenlerin belirlendiği çalışmalar yapılmıştır (Örneğin; Levitan ve Knoblett 1985; Menon ve Schwartz 1987; Dopuch ve diğerleri 1987; Bell ve Tabor 1991; Ireland 2003; Martens ve diğerleri 2008; Adiloğlu ve Vuran, 2011).

Bu çalışmanın amacı, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlikler içeren olumlu görüş dışındaki denetim görüşleri üzerinde etkili olan değişkenleri belirlemektir. Bu amaçla, Yaşar (2016a, 69) çalışmasındaki bağımsız değişkenler kullanılmak suretiyle, işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluklar içeren denetim görüşünün belirlenmesinde etkili olan faktörler lojistik regresyon yöntemi ile belirlenmiştir. Bu kapsamda, Borsa İstanbul sınai endekste 2011-2015 döneminde işlem gören şirketler örnekleminde araştırma hipotezleri test edilmiştir. Çalışma sonuçları, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik içeren olumlu görüş dışındaki denetim görüşü tahmininde istatistiksel olarak anlamlı en etkili değişkenlerin sırasıyla “önceki denetim görüşü” (ÖDG) ve “denetim rapor gecikmesi” (DRG) olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlikler içeren denetim görüşü tahmininde lojistik regresyon modeli, %91,9 doğru sınıflandırma başarısı gerçekleştirirken, %93,2 toplam doğru sınıflandırma başarısı gerçekleşmiştir.

Bu çalışma, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlikler içeren denetim görüşlerinin belirleyicilerini Türkiye örnekleminde araştırılan güncel bir çalışma olması ve bu konuda sınırlı sayıda çalışmanın (Adiloğlu ve Vuran 2011) olduğu ulusal literatürdeki boşluğu doldurması itibarıyla, literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu çerçevede, çalışmanın ikinci bölümünde, BDS 570 çerçevesinde işletmenin sürekliliği kavramına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, finansal tablolara ilişkin görüş oluşturma ve raporlama ile ilgili hususlar BDS 700 ve BDS 705 kapsamında ele alınmıştır. Dördüncü bölümünde işletmenin sürekliliği ve denetim görüş türleri arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Araştırma hipotezlerinin gelişimi beşinci bölümde; araştırmanın yöntemi ise altıncı bölümde açıklanmıştır. Yedinci bölümde, çalışmanın bulgularına yer verilmiş ve son bölümde çalışmanın sonuçları ortaya

konulmuştur.

2. İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİ (BDS 570)

İşletmenin sürekliliği kavramı, kuruluş sözleşmesinde aksine bir hüküm bulunmadığı sürece işletmenin sonsuz ömre sahip olduğunun varsayılmasını ifade etmekte olup, işletme faaliyetlerinin bir süreye bağlı olmaksızın sürdürüleceği kabul edilmektedir (Sevilengül 2011, 18). Finansal tabloları düzenlerken işletme faaliyetlerinin bir süreye bağlı olmaksızın devam edeceğini göz önünde bulunduran şirket yönetimi, işletmenin süreklilik kavramına uygunluğuna karar verdiklerinde, yakın gelecekle ilgili elde edilebilen tüm bilgileri (en azından bilanço tarihini izleyen 12 aylık bir dönem) dikkate alırlar (Akdoğan ve Tenker 2007, 51). Bu kavram sayesinde, muhasebe tekniğinin işletme hayatını ilgilendiren sorunları üzerine çok daha geniş bir görüş açısından yaklaşılabilmesi mümkün olmaktadır (Küçüksavaş 2012, 19).

İşletmenin öngörülebilir bir gelecekte faaliyetlerini sürdüreceği varsayımını ifade eden işletmenin sürekliliği ile ilgili olarak denetçinin sorumlulukları BDS 570 'İşletmenin Sürekliliği' denetim standardı ile düzenlenmiştir. Söz konusu standarda göre, denetçi, finansal tabloların hazırlanmasında yönetimin kullandığı işletmenin sürekliliği varsayımının uygunluğuna ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etme ve işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin önemli bir belirsizliğin olup olmadığı konusunda bir sonuca varma sorumluluğu taşımaktadır (BDS 570, md. 6). Bu kapsamda, denetçi, işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin yönetimin bir ön değerlendirme yapıp yapmadığını risk değerlendirme prosedürleri uygulayarak değerlendirmektedir (BDS 570, md. 10). İşletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin önemli bir belirsizliğin belirlenmesi durumunda, ilave denetim prosedürleri uygulanarak yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilmek suretiyle önemli bir belirsizliğin olup olmadığına karar verilmektedir (BDS 570, md. 16).

3. FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GÖRÜŞ OLUŞTURMA VE RAPORLAMA

Bağımsız denetçinin finansal tablolara ilişkin görüş oluşturma sorumluluklarının ve denetçi raporunun şekil ve içeriğinin ele alındığı BDS 700 (Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama) denetim standardında, denetçinin, finansal

tabloların tüm önemli yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlandığı sonucuna varması durumunda olumlu görüş; bir bütün olarak finansal tabloların önemli yanlışlık içerdiği sonucuna varması veya bir bütün olarak finansal tabloların önemli yanlışlık içermediği sonucuna varmak için yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edemediği durumda BDS 705 (Bağımsız Denetçi Raporunda Olumlu Görüş Dışında Bir görüş Verilmesi) uyarınca raporunda olumlu görüş dışında bir görüş vereceği belirtilmiştir (BDS 700, md. 16-17). Olumlu görüş dışındaki denetim görüşleri; sınırlı olumlu görüş (şartlı görüş), olumsuz görüş ve görüş vermekten kaçınma şeklindeki görüş türlerinden oluşmaktadır. BDS 705’e göre; a) *Yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmiş olan denetçi, yanlışlıkların tek başına veya toplu olarak önemli olduğu ancak finansal tablolarda yaygın olmadığı sonucuna varırsa veya b) Görüşüne dayanak teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edememekle birlikte denetçi, varsa tespit edilmemiş yanlışlıkların finansal tablolar üzerindeki muhtemel etkilerinin önemli olabileceği ancak yaygın olmayabileceği sonucuna varırsa* ‘sınırlı olumlu (şartlı) görüş’ verecektir (BDS 705, md. 7). *Yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmiş olan denetçi, yanlışlıkların tek başına veya toplu olarak finansal tablolar için önemli ve (ekisinin) yaygın olduğu sonucuna vardığında* ‘olumsuz görüş’ verecektir (BDS 705, md. 8). Söz konusu standarda göre (BDS 705, md. 9); denetçi, aşağıdaki durumlarda görüş vermekten kaçınma yönünde görüş bildirecektir:

- *Denetçi, görüşüne dayanak teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edemezse ve-veya- tespit edilmemiş yanlışlıkların finansal tablolar üzerindeki muhtemel etkilerinin önemli ve yaygın olmayabileceği sonucuna varırsa,*

- *Denetçi, birden fazla belirsizlik içeren istisnai durumlarda, belirsizliklerin her birine ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilmiş olmasına bağlı kalmaksızın, belirsizliklerin muhtemel etkileşimi ve finansal tablolar üzerindeki muhtemel kümülatif etkileri sebebiyle, finansal tablolara ilişkin görüş oluşturmanın mümkün olmadığı sonucuna varırsa.*

4. İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİ VE DENETİM GÖRÜŞ TÜRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bağımsız denetçi, elde etmiş olduğu denetim kanıtlarına dayanarak işletmenin sürekliliğine yönelik ciddi şekilde şüphe oluşturabilecek olay ve durumlara¹ ilişkin önemli belirsizliklerin olup olmadığını araştırır ve durumu denetim raporuna yansıtarak finansal bilgi kullanıcılarının dikkatine sunmaktadır (Güredin 2010, 75). Bağımsız denetçinin, işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu ancak önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu durumlar ile işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olmadığı durumları dikkate almak suretiyle denetim görüşünü nasıl belirlemesi gerektiği ile ilgili hususlar BDS 570’te açıklanmıştır. Buna göre; bağımsız denetçi, işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu, ancak önemli bir belirsizliğin olduğu sonucuna varması durumunda finansal tablolarda; a) işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek temel olay veya şartlar ile yönetimin bu olay veya şartları ele almaya ilişkin planlarının yeterince açıklanıp açıklanmadığını ve b) İşletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlar ile ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olduğunun açık bir şekilde açıklanıp açıklanmadığını belirlemektedir (BDS 570, md. 18).

İşletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu ancak önemli bir belirsizliğin varlığı ve finansal tablolarda yeterli açıklama yapılması durumunda; bağımsız denetçi, olumlu denetim görüşü verecek ve raporuna “Dikkat Çekilen Hususlar” paragrafı ekleyecektir (BDS 570, md. 19). Bir bütün olarak finansal tablolara ilişkin birden çok önemli belirsizliğin olması durumunda ise denetçi, Dikkat Çekilen Hususlar paragrafı eklemek yerine görüş vermekten kaçınma yönünde görüş bildirebilecektir (BDS 570, A22. Paragraf). Bu kapsamda “Dikkat Çekilen Hususlar” paragrafına ilişkin olarak BDS 570’te aşağıdaki örnek verilmiştir (BDS 570, A21. Paragraf):

Dikkat Çekilen Hususlar

Görüşümüzü etkilememekle birlikte, işletmenin 31 Aralık 20X1 tarihinde sona eren

¹ İşletmenin sürekliliği varsayımına ilişkin şüphe oluşturabilecek olay ve şartlarla ilgili örnekler için bkz. BDS 570 A2. Paragraf.

yıl boyunca ZZZ tutarında net zarar ettiğini ve bu tarih itibariyle işletmenin kısa vadeli borçlarının toplam varlıklarını YYY tutarında aştığını gösteren X numaralı finansal tablo dipnotunda ifade edilen diğer hususlarla birlikte bu durum işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermektedir.

İşletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu ancak finansal tablolarda önemli belirsizliğe ilişkin yeterli açıklamanın yapılmaması durumunda denetçinin, BDS 705 uyarınca sınırlı olumlu görüş veya olumsuz görüşten uygun olanı vermesi ve işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin mevcut olduğunu denetim raporunda belirtmesi gerekmektedir (BDS 570, md. 20). Bu kapsamda, denetçinin sınırlı olumlu (şartlı) görüş vermesi durumunda kullanabileceği paragrafta ilişkin örnek BDS 570’te aşağıdaki gibi verilmiştir (BDS 570, A23. Paragraf):

Sınırlı Olumlu Görüşün Dayanağı

Şirketin finansman anlaşmaları sona ermekte olup kalan borçların vadesi 19 Mart 20X1’dir. Şirket, yeni finansman anlaşmaları yapamamış veya yeni bir finansman kaynağı bulamamıştır. Bu durum, Şirketin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermekte olduğundan, Şirket olağan iş akışı içinde varlıklarını nakde çeviremeyecek ve yükümlülüklerini yerine getiremeyecektir. Finansal tablolar (ve dipnotları) bu hususları tam olarak açıklamamaktadır.

Önemli belirsizliğe ilişkin açıklamanın yeteriz olmasına bağlı olarak denetim raporunda olumsuz görüş verilmesi durumunda kullanılacak paragrafta ilişkin örnek BDS 570’te aşağıdaki gibi verilmiştir (BDS 570, A24. Paragraf):

Olumsuz Görüşün Dayanağı

Şirketin finansman anlaşmaları sona ermiş olup kalan borçların vadesi 31 Aralık 20X0’da bitmiştir. Şirket, yeni finansman anlaşmaları yapamamış veya yeni bir finansman kaynağı bulamamış olup, iflas başvurusunda bulunmayı değerlendirmektedir. Bu olaylar, Şirketin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermekte olduğundan, Şirket

olağan iş akışı içinde varlıklarını nakde çeviremeyebilecek ve yükümlülüklerini yerine getiremeyebilecektir. Finansal tablolar (ve dipnotları) bu hususları açıklamamaktadır.

Finansal tabloların işletmenin sürekliliği esasına göre hazırlanmış olması ancak yönetimin işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmasının denetçinin yargısına göre uygun olmadığı durumda, denetçinin olumsuz görüş vermesi gerekmektedir (BDS 570, md. 21).

2017/1

65

5. LİTERATÜR ÇALIŞMASI VE ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Literatürde, bağımsız denetim görüş türünü belirlemek amacıyla çeşitli finansal ve finansal olmayan değişkenler kullanılmak suretiyle analizler yapılmaktadır. Bu kapsamda, genellikle, likidite, borçluluk ve karlılık oranları gibi çeşitli finansal oranların çalışmalarda kullanıldığı; bir kısım çalışmalarda ise finansal oranlar yanında denetim firması büyüklüğü, işletme büyüklüğü, önceki denetim görüşünün türü, denetim raporunun yayınlanmasındaki gecikme gibi değişkenlerin de kullanıldığı görülmektedir. İşletmenin sürekliliğinde ortaya çıkan belirsizliğin denetim görüşleri açısından incelendiği bu çalışmada, Yaşar (2016a, 69) çalışmasında kullanılan finansal oranlar ve bağımsız denetime özgü değişkenler bir arada analiz edilmiştir. Bu çerçevede, bağımsız denetim kuruluşu büyüklüğü, önceki denetim görüşü türü, denetim raporunun yayınlanmasındaki gecikme gibi denetime özgü değişkenler ile işletme büyüklüğü, finansal başarısızlık, cari oran, net işletme sermayesi, finansal kaldıraç, Faiz ve Vergiden Önceki Kar/Toplam Varlıklar gibi müşteri işletmeye özgü değişkenlerin işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizliklere vurgu yapılan denetim görüşleri üzerinde etkisi olup olmadığı aşağıdaki hipotezler çerçevesinde test edilmiştir.

5.1. Bağımsız Denetim Kuruluşu Büyüklüğü

Literatürde, DeAngelo (1981) görüşü ile birlikte, büyük denetim firmalarının, karşılaşacakları itibar ve müşteri kaybının maliyeti dolayısıyla, müşterilerinin finansal tablolarında ortaya çıkardıkları hileli durumlara göz yummayacakları ve diğer denetim firmalarına kıyasla daha kaliteli hizmet sunacakları görüşü çerçevesinde,

genellikle, bağımsız denetim kalitesinin göstergesi olarak denetim firması büyüklüğü kullanılmaktadır (Dopuch ve Simunic 1982; Davidson ve Neu 1993; Becker ve diğerleri 1998; Francis ve Krishnan 1999). Bununla birlikte, denetim firması büyüklüğünün bağımsız denetim görüşü üzerindeki etkisini araştıran birçok çalışmada, denetim firması büyüklüğü için 4 Büyük denetim firması ve Diğerleri şeklinde kukla değişken kullanıldığı görülmektedir (Keasey ve diğerleri 1988; Francis ve Krishnan 1999; DeFond ve diğerleri 2000; Ireland 2003; Caramanis ve Spathis 2006; Gaganis ve diğerleri 2007; Habib 2013).

Örneğin; Francis ve Krishnan (1999) çalışmasında, 6 Büyüklerin muhafazakar raporlama yaptıkları ve varlık gerçekleştirmeleri ile ilgili belirsizlikler (ihtiyari tahakkuklar) ve işletmenin sürekliliği problemlerine karşı olumsuz görüş yayınlama ihtimallerinin diğer denetim firmalarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Keasey ve diğerleri (1988) çalışmasında, 4 büyük denetim firmaları tarafından denetlenen şirketlerin olumsuz denetim görüşü alma ihtimalinin diğer şirketlere göre daha fazla olduğu yönünde bulgu elde edilmiştir. DeFond ve diğerleri (2000) çalışmasında, büyük denetim firmalarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde, daha fazla olumsuz denetim görüşü yayınladıkları yönünde bulguya ulaşılmıştır. Ireland (2003), 6 Büyüklerce denetlenen şirketlerin istatistiksel olarak anlamlı şekilde işletmenin sürekliliği ile ilişkili şartlı görüş alma ihtimalinin daha yüksek olduğu yönünde bulgu elde etmiştir. Habib (2013), denetim firması büyüklüğü ve denetim görüşü arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan, Caramanis ve Spathis (2006) çalışma sonuçları, denetim firması türünün (5 Büyükler ve diğerleri), denetçinin olumsuz bağımsız denetim görüşü verme eğilimini etkilemediğini göstermiştir. Gaganis ve diğerleri (2007) çalışmasında, denetim firması büyüklüğünün olumsuz denetim görüşünü belirlemeye yönelik modelin sonuçları üzerinde küçük bir etkisinin bulunduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu argümanlara dayalı olarak, bu çalışmanın birinci hipotezi aşağıdaki gibidir:

H1: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü denetim firması büyüklüğü ile istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.2. Önceki Bağımsız Denetim Görüşü

Literatürde, bağımsız denetim görüşü üzerinde etkisi olduğu öne sürülen

faktörlerden birisi de önceki bağımsız denetim görüşünün türüdür. Önceki çalışmalar (Mutchler 1985; Keasey ve diğerleri 1988; McKeown ve diğerleri 1991; Nogler 1995; Lennox 1999; Carcello and Neal 2000; Reynold and Francis 2001; Chen ve diğerleri 2001; Ireland 2003; Yaşar 2016a; Yaşar 2016b), cari yılda olumsuz denetim görüşü alan şirketlerin izleyen yılda da olumlu görüş dışında görüş alma ihtimallerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Örneğin; Keasey (1988) çalışma sonuçları, olumsuz denetim görüşünü izleyen yıldaki denetim görüşünün olumsuz olma ihtimalinin yüksek olduğunu göstermiştir. Nogler (1995, 62), olumsuz görüş alan bir şirketin izleyen yılda olumlu görüş alması için önemli bir finansal gelişme göstermesi gerektiğini öne sürmüştür. Lennox (1999, 759), bağımsız denetçilerin olumsuz görüş sonrasında olumlu görüş vermede isteksiz davranacaklarını öne sürmüş ve bunu denetim görüşü değişikliğinin dava veya müşteri kaybı yoluyla denetçiye zararlarının olabilmesine bağlamıştır. Reynold ve Francis (2001) çalışmasında, önceki yılda olumsuz denetim görüşü alan şirketlerin izleyen yılda büyük olasılıkla olumlu görüş dışındaki bir denetim görüşü aldıkları yönünde bulgu elde edilmiştir. Ireland (2003, 994); müşteri işletmeden inandırıcı bir denetçi değişiklik tehdidi bulunmadığı sürece, denetçilerin müteakip yıllarda da şirketlere olumlu görüş dışında denetim görüşü vermeyi sürdürebileceğini öne sürmüştür. Bu nedenlerle, bu çalışmada, önceki yıldaki olumlu görüş dışındaki denetim görüşünün denetçinin cari yıldaki sürekliliğe ilişkin olumlu görüş dışında bir denetim görüşü verme ihtimalini artıracakı düşüncesine dayalı olarak, çalışmanın ikinci hipotezi aşağıdaki gibidir:

H2: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü önceki bağımsız denetim görüşü ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.3. Bağımsız Denetim Raporunun Yayınlanmasındaki Gecikme

Bağımsız denetim raporunun yayımlanmasındaki gecikme (audit report lag), şirketin bağımsız denetimin yapıldığı mali yılsonu ile denetim raporunun yayımlandığı tarih arasında geçen sürenin uzunluğunu ifade etmektedir. Ireland (2003, 993), denetim raporundaki gecikme ile olumsuz denetim görüşü arasındaki ilişkiyi çeşitli nedenlere bağlı olarak açıklamıştır. Buna göre, birinci neden; denetçi ve müşteri arasındaki anlaşmazlıkların (bağımsız denetçinin olumsuz görüş yayınlamak

istemesine bağlı anlaşmazlıklar) çözümü için harcanan zamandan kaynaklanabilmektedir. İkincisi, bağımsız denetçinin belirlediği problemlere bağlı olarak yerine getirmesi gereken ilave denetim çalışmasına bağlı olarak, denetim raporunun yayımlanmasında gecikme meydana gelebilecektir. Üçüncüsü, denetim raporunun yayınlanmasındaki gecikme şirketin yüksek yapısal ve/veya kontrol riski olduğunu ve bu nedenle ilk başta daha fazla denetim çalışması gerektiğini yansıtabilmektedir. Literatürde, bağımsız denetim raporunun yayımlanmasındaki gecikme ile bağımsız denetim görüş türü arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Keasey ve diğerleri 1988; Laitinen ve Laitinen 1998; Chen ve diğerleri 2001; Ireland 2003; Habib 2013; Yaşar 2016a, Yaşar 2016b; Terzi ve diğerleri 2016). Keasey ve diğerleri (1988) çalışmasında, denetim yapılan yılsonu ile denetim raporunun yayımlandığı tarih arasındaki geçen süresi uzun olan şirketlerin olumlu görüş dışında denetim görüşü alma ihtimalinin diğer şirketlere göre daha fazla olduğu bulgusu elde edilmiştir. Laitinen ve Laitinen (1998), denetim raporunun yayımlanmasındaki gecikmenin uzun olduğunda olumlu görüş dışında denetim görüşü verilme ihtimalinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Chen ve diğerleri (2001) çalışmasında, bağımsız denetim raporunun açıklanmasındaki gecikme ile olumlu görüş dışında bir denetim görüşü yayınlanması arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Habib (2013) çalışmasında, denetim raporunun yayınlanmasındaki geçen sürenin olumsuz denetim görüşü ile pozitif ilişkili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Terzi ve diğerleri (2016, 531) çalışmasında, işletme sürekliliğinin değerlendirilmesinde bilanço tarihi ve denetçi raporu arasında geçen sürenin önemli olduğu belirlenmiştir.

H3: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü denetim raporunun yayımlanmasındaki gecikme ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.4. İşletme Büyüklüğü

Şirket özellikleri ve denetim görüşleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, en yaygın kullanılan değişkenlerden birisi de işletme büyüklüğüdür (Keasey ve diğerleri 1988; McKeown ve diğerleri 1991; Carcello ve diğerleri 1995; Carcello ve Neal 2000; Ireland 2003; Habib 2013; Terzi ve diğerleri 2016). Örneğin; Keasey (1988,

327), büyük firmaların olumlu görüş dışında görüş alma ihtimallerinin küçük firmalara göre daha düşük olmasını, büyük firmaların daha düzgün ve gelişmiş iç finansal sisteme sahip olmaları ile açıklamıştır. Ireland (2003, 990), bu durumu, büyük şirketlerin kredi sağlamak için daha yüksek varlık tabanına ve piyasa gücüne sahip olmasına bağlı olarak iyi bir finansal yapıya sahip olmasına dayandırmıştır. McKeown ve diğerleri (1991) ise, büyük işletmelerden gelecek denetim ücretlerini kaybetmek istemeyen bağımsız denetçilerin büyük şirketlere olumlu görüş dışında görüş vermede tereddüt edebileceklerini öne sürmüştür. Terzi ve diğerleri (2016, 531), işletme büyüklüğünün artmasının işletmelerde süreklilik riskini azalttığı bulgusunu elde etmişlerdir. Bu argümanlara dayalı olarak, çalışmanın dördüncü hipotezi aşağıdaki gibidir:

H4: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü işletme büyüklüğü ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.5. Finansal Başarısızlık

Literatürdeki çok sayıda çalışmada, finansal başarısızlığın yüksekliği ile olumsuz görüş yayımlanması arasında pozitif bir ilişki olduğu öne sürülmüştür (McKeown ve diğerleri 1991; Krishnan ve Krishnan 1996; Mutchler ve diğerleri 1997; Citron ve Tafler 2001; Reynolds ve Francis 2001; Hudaib ve Cooke 2005; Pasiouras ve diğerleri 2007; Kirkos ve diğerleri 2007; Yaşar 2016b). Söz konusu çalışmalarda, finansal başarısızlığın işletmenin sürekliliği ile ilgili daha fazla şüphe oluşturmasından dolayı, finansal başarısızlık olasılığı yüksek şirketlerin olumlu görüş dışında bir denetim görüşü alma ihtimallerinin de yüksek olacağı öne sürülmüştür. Bu argümanlara dayalı olarak, finansal başarısızlığın ölçülmesinde Aktaş (2003)'ın finansal başarısızlığa düşmüş işletmelerin seçiminde kullanılan; üç yıl üst üste zarar etmiş olmak, borçların aktif aşması ile sermayenin yarısını kaybetme (dönem ve geçmiş yıllar zararlarının toplamı işletmenin sermayesinin yarısını aşması) kriterlerinin kullanıldığı çalışmanın beşinci hipotezi aşağıdaki gibidir:

H5: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü finansal başarısızlık ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.6. Likidite

Önceki çalışmalarda, düşük likiditeye sahip şirketlerin diğer şirketlere göre olumlu görüş dışında görüş alma ihtimalinin daha yüksek olacağı yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Ireland 2003; Pasiouras ve diğerleri 2007; Gaganis ve diğerleri 2007; Saif ve diğerleri 2012; Valipour ve diğerleri 2013; Yaşar 2016b). Bazı çalışmalarda ise, likidite ile olumlu görüş dışındaki denetim görüşü arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusu elde edilmiştir (Laitinen ve Laitinen 1988; Kirkos ve diğerleri 2007). Likidite durumunun ölçülmesinde literatürde sıklıkla kullanılan likidite oranlarından cari oran ve net işletme sermayesi/toplam varlıklar oranlarının kullanıldığı bu çalışmanın bir diğer hipotezi aşağıdaki gibidir:

H6: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü likidite ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.7. Borçluluk

Literatürde, işletme varlıklarının ne kadarlık bir kısmının borçlar ile finanse edildiğini ve dolayısıyla işletme riskini belirlemede kullanılan önemli değişkenlerden birisi de finansal kaldıraç oranıdır. Araştırmalar, finansal kaldıraçın olumlu görüş dışındaki denetim görüşü ile pozitif olarak ilişkili olduğunu göstermiştir (Dopuch ve diğerleri 1987; Chen ve diğerleri 2001; Habib 2013; Chan ve diğerleri 2006; Yaşar 2016b). Bu kapsamda, şirket borçluluğunun işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren denetim görüşleri üzerindeki etkisinin finansal kaldıraç (toplam borçlar/toplam varlıklar) değişkeni kullanılarak araştırıldığı bu çalışmanın bir diğer hipotezi aşağıdaki gibidir:

H7: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü borçluluk ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

5.8. Kârlılık

Önceki çalışma bulguları, olumlu görüş dışında görüş alan şirketlerin daha düşük ya da negatif karlılığa sahip şirketler olduğunu göstermiştir (Laitinen ve Laitinen 1998; Sundgren1998; Spathis 2002; Spathis 2003; Spathis ve diğerleri 2003; Ireland 2003; Kirkos ve diğerleri 2007; Gaganis ve diğerleri 2007; Habib 2013). Bu çalışmada, önceki çalışmalarda (Pasiouras ve diğerleri 2007; Gaganis ve diğerleri

2007; Adiloğlu ve Vuran 2011; Saif ve diğerleri 2012; Pourheydari ve diğerleri 2012) şirket karlılığının ölçülmesinde kullanılan yaklaşımlardan Faiz ve Vergiden Önceki Kar / Toplam Varlıklar değişkeni kullanılmış olup, çalışmanın son hipotezi aşağıdaki gibidir:

H8: İşletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki bağımsız denetim görüşü kârlılık ile istatistiki olarak anlamlı bir düzeyde ilişkilidir.

2017/1

71

6. VERİ VE METODOLOJİ

İşletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren denetim görüşleri üzerinde etkili faktörleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, ilk olarak, Borsa İstanbul sınaî endekste işlem gören şirketlerden örnek olarak seçilen şirketlerin yıllık faaliyet ve bağımsız denetim raporları incelenmek suretiyle bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin veriler elde edilmiştir. İkinci olarak ise, değişkenlere ilişkin veriler kullanılarak, çalışma hipotezleri lojistik regresyon yöntemi ile test edilmiştir.

Bu çalışmada, Borsa İstanbul (BİST) sınaî endeks'te kesintisiz işlem gören şirketlerin, Borsa İstanbul ve Kamuoyu Aydınlatma Platformu web sayfalarında yayınlanan, 2011-2015 dönemlerine ilişkin yıllık faaliyet ve bağımsız denetim raporları incelenmiştir. Mali kuruluşlar, varlık yapılarının büyük ölçüde nakit ve nakit benzeri değerlerden oluşması ve finansal tablo yapılarının farklılıklar göstermesi nedenleriyle örneklem kapsamına alınmamıştır. Ayrıca, holding şirketler de örnekleme alınmamıştır. Bu sınırlamalar sonrası, BİST sınaî endeks'te 2011-2015 döneminde kesintisiz işlem gören 135 şirkete ait 675 şirket-yıl verisi elde edilmiştir. Buna göre; 81 olumlu görüş dışı denetim görüşü, 594 olumlu denetim görüşü tespit edilmiştir. Söz konusu şirketlere verilen 81 olumlu görüş dışı denetim görüşünden 37'si işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlikler kapsamında verilmiştir. Bu kapsamda, 594 olumlu bağımsız denetim görüşünden 37'si rasgele seçilmek suretiyle, çalışmanın nihai örneklemini 2011-2014 dönemine ilişkin 37'si işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluklar içeren denetim görüşü ve 37'si olumlu görüş olmak üzere toplam 74 şirket-yıl verisi oluşturmuştur.

Bu çalışmada, Yaşar (2016a ; 2016b) çalışmasında kullanılan işletmeye özgü

değişkenler (işletme büyüklüğü, finansal başarısızlık, cari oran, net işletme sermayesi, finansal kaldıraç, Faiz ve Vergiden Önceki Kâr/Toplam Varlıklar) ile bağımsız denetime özgü değişkenlerin (denetim kuruluşu büyüklüğü, önceki denetim görüşü türü, denetim raporunun yayınlanmasındaki gecikme) işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluklar içeren denetim görüşünün belirlenmesinde etkisi olup olmadığı, aşağıdaki Model (1) yardımıyla “enter” yöntemi kullanılmak suretiyle test edilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{İS_DG} = & \beta_0 + \beta_1 \text{DKB} + \beta_2 \text{ÖDG} + \beta_3 \text{DRG} + \beta_4 \ln_TV + \beta_5 \text{FB} + \beta_6 \text{DV_KY} + \beta_7 \text{NIS_TV} + \beta_8 \\ & \text{TYK_TV} + \beta_9 \text{FVÖK_TV} \end{aligned}$$

(Model 1)

Burada:

- İS_DG = işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluklar içeren denetim görüşü verilmesi durumunda 1; olumlu denetim görüşü durumunda ise 0 değerini alan değişken;
- DKB = 4 büyüklerce denetlenen şirketler için 1; diğerleri için 0;
- ÖDG = önceki denetim görüşü (Önceki denetim görüşünün olumlu görüş dışında bir görüş olması durumunda 1; diğer 0);
- DRG = mali yılsonu ile denetim raporunun yayımlandığı tarih arasında geçen gün sayısı
- ln_TV = toplam varlıkların doğal logaritması;
- FB = finansal başarısızlık (finansal başarısız şirketler için 1; diğer 0);
- DV_KY = dönen varlıklar / kısa vadeli yabancı kaynaklar;
- NİS_TV = net işletme sermayesi / toplam varlıklar;
- TYK_TV = toplam yabancı kaynaklar / toplam varlıklar;
- FVÖK_TV = faiz ve vergiden önceki kâr / toplam varlıklar.

Araştırma bulgularının gücünü test etmek amacıyla, bağımsız değişkenlerden ÖDG değişkeninin hem sürekliliğe ilişkin belirsizlik içeren görüşü hem de süreklilik kapsamında olumsuzluk içermeyen ama olumlu da olmayan denetim görüşlerini içermesi nedeniyle OGD ve SBG değişkenleri iki ayrı değişken olarak Model (2)’ye alınmıştır. Ayrıca, işletme büyüklüğünün ölçülmesinde literatürde en sık kullanılan ‘toplam varlıkların doğal logaritması’ (ln_TV) yerine NS_TV (net satışlar/toplam varlıklar değişkeni) kullanılmış ve aşağıdaki Model (2) oluşturulmuştur:

$$\begin{aligned} \dot{I}S_DG &= \beta_0 + \beta_1DKB + \beta_2OGD + \beta_3SBG + \beta_4DRG + \beta_5NS_TV + \beta_6FB + \beta_7DV_KY + \beta_8N \\ &\quad \dot{I}S_TV + \beta_9TYK_TV + \beta_{10}FVÖK_TV \\ &\quad \text{(Model 2)} \end{aligned}$$

Burada (Model 1'den farklı olarak):

- OGD = sürekliliğe ilişkin belirsizlikler içermeyen olumlu görüş dışı denetim görüşleri için 1; diğer 0;
- SBG = işletme sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren denetim görüşleri için 1; diğer 0;
- NS_TV = net satışlar/ toplam varlıklar.

7. ARAŞTIRMA BULGULARI

İşletmenin sürekliliğinde ortaya çıkan belirsizliği belirleyici faktörlerin denetçi görüşleri açısından Lojistik Regresyon yöntemi kullanılarak araştırıldığı bu çalışmada; SPSS 18.0 paket programı kullanılmış ve elde sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

7.1. Tanımlayıcı Tek Değişkenli Analiz Sonuçları

Tanımlayıcı tek değişkenli istatistikler kapsamında, parametrik, parametrik olmayan ve ki-kare test sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren denetim görüşü alan şirketler ile olumlu denetim görüşü alan şirketler arasında bağımsız değişkenler yönünden farklılıkların karşılaştırıldığı tek değişkenli analiz sonuçlarını göstermektedir. Tablo 1'deki Panel (A) ve Panel (B), iki grup arasındaki ortalama ve medyan değer farkının karşılaştırıldığı parametrik t-testi ile parametrik olmayan Mann-Whitney U-testi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 1'deki Panel (C)'de ise kategorik değişkenler için Ki-kare test sonuçları yer almaktadır. Panel (A) ve Panel (B)'deki sonuçlar; Panel (A)'daki DV_KY değişkeni hariç olmak üzere, ortalama ve medyan değerler yönünden olumlu görüş ile işletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışındaki denetim görüşü verilen gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde Panel C'deki Ki-kare test sonuçları da,

kategorik değişkenler yönünden her iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, Tablo 1’deki sonuçlar, işletme sürekliliğine ilişkin olumlu görüş dışı denetim görüşü verilen şirketlerin olumlu denetim görüşü verilen şirketlere göre daha düşük likidite (DV_KY ve NİS_TV) ve karlılık oranlarına (FVÖK_TV), daha yüksek borçluluğa (TYK_TV) sahip ve işletme büyüklüğünün küçük olduğunu göstermiştir.

Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonu gösteren Tablo 2’deki korelasyon matrisi, çoklu doğrusal bağlantı sorunu bulunmadığını göstermektedir. Tablo 2’deki korelasyon matrisine göre, bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon genel olarak 0.4’ten düşük olup, TYK_TV ile DV_KY ve NİS_TV değişkenleri arasında nispeten yüksek korelasyon bulunmaktadır².

Tablo 1. Tek Değişkenli Test Sonuçları

Panel A: Ortalama Farkı için t-İstatistiği

Değişken	Olumlu Görüş (n=37)	Olumlu Görüş Dışı Görüşler (n=37)	t
DRG	66,140	77,590	-2,798 ^{**}
ln_TV	19,191	17,627	4,160 ^{***}
DV_KY	2,153	1,647	0,843
NİS_TV	0,185	-0,211	4,851 ^{***}
TYK_TV	0,430	0,710	-3,346 ^{***}
FVÖK_TV	0,077	-0,032	4,485 ^{***}

Panel B: Medyan Farkı için Mann-Whitney U-Testi

Değişken	Olumlu Görüş	Olumlu Görüş Dışı Görüşler	Z
DRG	65,000	73,000	-2,713 ^{***}
ln_TV	19,331	18,006	-4,178 ^{***}
DV_KY	1,657	0,593	-4,465 ^{***}
NİS_TV	0,137	-0,200	-4,470 ^{***}
TYK_TV	0,380	0,598	-2,643 ^{***}
FVÖK_TV	0,074	-0,024	-4,184 ^{***}

² Carcello ve Neal (2000, 460), değişkenler arasındaki nispeten yüksek korelasyonu, yapısal ilişkiye dayandırmıştır.

Panel C: Kategorik Değişkenler = 1 için Ki-Kare Testi

Değişken	Olumlu Görüş	Olumlu Görüş Dışı Görüşler	Ki-Kare
DKB	33	4	27,133***
ÖDG	3	34	51,946***
FB	9	28	26,335***

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

2017/1

75

Tablo 2. Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar^a

	NİS_TV	TYK_TV	FVÖK_TV	ln_TV	DKB	ÖDG	FB	DRG
DV_KY	,608***	-,527***	,118	-,200	,286**	-	-	-,223
NİS_TV		-,825***	,416***	,083	,273**	,513***	,559***	-
TYK_TV			-,237*	,031	-	,519***	,616***	,354***
FVÖK_TV					,281**	,325***	,388***	,303***
ln_TV					,394***	-	-	-,213
DKB						,471***	,656***	-
ÖDG							-	-,045
FB								-,192
DRG								-,256**
								,651***
								,277**

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

^a Sürekli değişkenlerde Pearson; kategorik değişkenlerde (DKB, ÖDG ve FB) Spearman-Sıra korelasyon katsayıları sunulmuştur.

7.2. Lojistik Regresyon Modeline İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, bağımlı değişkeni açıklayacak modelin belirlenmesinde, SPSS 18.0 istatistiksel analiz programı yardımıyla “enter” yöntemi kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Modelin genel uyumu sağlandıktan sonra, bağımsız denetim görüşü ile ilgili olarak Tablo 3’deki katsayılara dayalı lojistik regresyon (enter yöntemi) sonuçları elde edilmiştir.

Tablo 3. İkili Lojistik Regresyon (Enter Yöntemi) Sonuçları

	B	Standart Hata	Wald	fd	Anlamlılık	Exp (B)
Adım 1 ^a						
DKB(1)	-1,202	1,346	0,798	1	0,372	0,301
ÖDG(1)	4,470	1,560	8,206	1	0,004	87,377
DRG(1)	0,045	0,027	2,859	1	0,091	1,046
ln_TV(1)	-0,407	0,301	1,829	1	0,176	0,666
FB	-1,539	1,922	0,641	1	0,423	0,214
DV_KY(1)	0,187	0,337	0,310	1	0,578	1,206
NİS_TV(1)	-4,040	3,292	1,506	1	0,220	0,018
TYK_TV	-1,023	2,632	0,151	1	0,697	0,359
FVÖK_TV	-6,235	7,356	0,718	1	0,397	0,002
Sabit	3,508	5,975	0,345	1	0,557	33,378
Cox ve Snell R ² =						
%62.4						

a. Adım 1’de analize giren değişkenler: DKB, ÖDG, DRG, ln_TV, FB, DV_KY, NİS_TV, TYK_TV, FVÖK_TV.

Tablo 3’teki sonuçlara göre, işletmenin sürekliliğinde ortaya çıkan belirsizliğin bağımsız denetim raporlarındaki denetçi görüşleri açısından tahmin edilmesinde istatistiksel olarak anlamlı değişkenlerin sadece ÖDG (önceki denetim görüşü olumlu görüş dışı bir görüş) ve DRG (denetim rapor gecikmesi) olduğu görülmekte olup, literatürdeki önceki çalışma bulguları (Örneğin; Keasey ve diğerleri 1988; Chen ve diğerleri 2001; Ireland 2003) ile tutarlı bir sonuçtur. Buna göre, şirketin önceki yıldaki denetim görüşünün olumlu görüş dışında bir denetim görüşü olması durumunda, sonraki yıl denetim görüşünün sürekliliğe ilişkin olumsuzluklar içeren denetim görüşü olma ihtimalinin anlamlı şekilde yüksek gerçekleşmektedir. Ayrıca, DRG değişkeninin pozitif olarak anlamlı olması, bağımsız denetim raporunun açıklanmasındaki gecikme ile işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren

olumlu görüş dışında bir denetim görüşü yayınlanması arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Lojistik regresyon analizinin başarısının değerlendirilmesinde kullanılan sınıflandırma istatistikleri Tablo 4’te sunulmuştur. Tablo 4’te görüldüğü üzere, lojistik modelin işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluk içeren denetim görüşü verilen şirketleri doğru sınıflandırma yüzdesi %94,6 olarak gerçekleşmiş olup, toplam doğru sınıflandırma başarısı %93,2 olarak hesaplanmıştır.

2017/1

77

Tablo 4. Lojistik Regresyon Analizi Sınıflandırma Sonuçları

Denetim Görüşü		Tahmin Edilen Grup			
		Olumlu Görüş	Olumlu Görüş Dışı Görüşler	Toplam	Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
Gözlenen Grup	Olumlu Görüş	34	3	37	91,9
	Olumlu Görüş Dışı Görüşler	2	35	37	94,6
	Toplam	36	38	74	93,2

7.3. Duyarlılık Testi

Araştırma bulgularının gücünü test etmek amacıyla bağımsız değişkenlerden ‘önceki denetim görüşünün olumlu görüş dışında bir görüş olması’ (ÖDG) değişkeni yerine ‘sürekliliğe ilişkin belirsizlikler içermeyen olumlu görüş dışı denetim görüşleri’ (OGD) ve ‘işletme sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren denetim görüşleri’ (SBG) değişkenleri kullanılmıştır. Ayrıca, işletme büyüklüğünün ölçülmesinde ‘toplam varlıkların doğal logaritması’ (ln_TV) yerine NS_TV (net satışlar/toplam varlıklar değişkeni) kullanılmak suretiyle “Forward-Stepwise (Conditional)” lojistik regresyon yöntemi uygulanarak ikili lojistik regresyon analizi yapılmış olup, sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Duyarlılık Testi Lojistik Regresyon Sonuçları

	B	Standart Hata	Wald	f	Anlamlılık	Ex p (B)
Adım 1 ^a SBG(1)	5,694 -2,197	1,144 0,527	24,783 17,380	1	0,000 0,000	297,000

İşletmenin Sürekliliğinde Ortaya Çıkan Belirsizliğin Bağımsız Denetim Raporlarındaki Denetçi Görüşleri Açısından İncelenmesi: Bist’de İşlem Gören Sınai Şirketlerine Yönelik Bir Araştırma

Sabit				1		0,111
Adım 2 ^b SBG(1)	6,138	1,316	21,769	1	0,000	463,343
DRG	0,052	0,023	5,076	1	0,024	1,054
Sabit	-6,109	1,945	9,869	1	0,002	0,002
Adım 3 ^c SBG(1)	6,898	1,878	13,488	1	0,000	990,267
DRG	0,056	0,027	4,148	1	0,042	1,057
NS_TV	-3,367	1,943	3,004	1	0,083	0,034
Sabit	-4,063	2,442	2,768	1	0,096	0,017
Cox ve Snell R ² =						
%65,0						
Toplam Doğru						
Sınıflandırma =						
%95,9						

- a. Adım 1’de analize giren değişken: SBG
b. Adım 2’de analize giren değişken: DRG
c. Adım 3’de analize giren değişken: NS_TV.

Tablo 5’deki ikili lojistik regresyon sonuçlarına göre, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren olumlu görüş dışındaki denetim görüşlerinin belirlenmesinde en etkili değişkenlerin sırasıyla SBG (önceki denetim görüşünün sürekliliğe ilişkin belirsizlik içermesi), DRG (denetim rapor gecikmesi) ve NS_TV (net satışlar/toplam varlıklar) olduğu görülmektedir³. Bu sonuçlar, önceki denetim görüşünün sürekliliğe ilişkin belirsizlik içermesi, denetim rapor gecikmesinin uzun olması ve işletmenin net satışlar/toplam varlıklar açısından küçük işletme olması durumunda, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren olumlu görüş dışındaki denetim görüşü verilmesi ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, lojistik regresyon analizinin başarısının değerlendirilmesinde kullanılan sınıflandırma

³ Kontrol grubu olarak olumlu denetim görüşü verilen şirketlerin kullanıldığı bu çalışmada, ayrıca, sürekliliğe ilişkin belirsizlik içermeyen olumlu görüş dışındaki denetim görüşü verilen şirketler kontrol grubu olarak alınmak suretiyle de analiz yapılmıştır. Söz konusu analiz sonuçlarının detayları verilmemiş olmakla birlikte; SBG değişkeninin %1 önemlilik düzeyinde, DRG ve FVÖK_TV değişkenlerinin ise %10 önemlilik düzeyinde en etkili değişkenler olduğu görülmüştür. Kontrol grubu olarak olumlu denetim görüşünün alındığı durumdaki analiz sonuçlarını destekleyen bu sonuç, SBG ve DRG değişkenlerinin işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren denetim görüşleri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

istatistikleri sonuçlarına göre; lojistik modelin işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluk içeren denetim görüşü verilen şirketleri üçüncü adımda doğru sınıflandırma yüzdesi %94,6 olarak gerçekleşmiş olup, toplam doğru sınıflandırma başarısı %95,9 olarak hesaplanmıştır.

2017/1
79

8. SONUÇ

Bağımsız denetim görüşünün uygun denetim görüşünü yansıtmadığı hususundaki tartışmalar, denetim görüşü üzerinde etkili olan faktörlerin ve denetim rapor türünü tahmine yönelik çalışmaları önemli hale getirmiştir. Bu kapsamda, bu çalışmada, Borsa İstanbul sınaı endekste 2011-2015 döneminde işlem gören şirketler örneğinde lojistik regresyon yöntemi kullanılmak suretiyle, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlikler içeren bağımsız denetim görüşleri üzerinde etkili olan faktörler belirlenmiştir.

Tek değişkenli analiz sonuçları, işletmenin sürekliliğine ilişkin olumsuzluklar içeren denetim görüşü verilen şirketlerin olumlu denetim görüşü verilen şirketlere göre daha düşük likidite (DV_KY ve NİS_TV) ve karlılık oranına (FVÖK_TV), daha yüksek borçluluğa (TYK_TV) sahip ve işletme büyüklüğünün küçük olduğunu göstermiştir.

Lojistik regresyon sonuçları, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik içeren olumlu görüş dışındaki denetim görüşü tahmininde istatistiksel olarak anlamlı en etkili değişkenlerin sırasıyla “önceki denetim görüşü” (ÖDG) ve “denetim rapor gecikmesi” (DRG) olduğunu göstermiştir. Bu kapsamda, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlikler içeren denetim görüşü tahmininde lojistik regresyon modelinin doğru sınıflandırma başarısı %94.6 olarak gerçekleşirken, toplam doğru sınıflandırma başarısı %93,2 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, araştırma bulgularının gücünü test etmek amacıyla gerçekleştirilen duyarlılık testi sonucunda, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren olumlu görüş dışındaki denetim görüşlerinin belirlenmesinde en etkili değişkenlerin sırasıyla SBG (önceki denetim görüşünün sürekliliğe ilişkin belirsizlik içermesi), DRG (denetim rapor gecikmesi) ve NS_TV (net satışlar/toplam varlıklar) olduğu görülmüştür.

Literatürde, işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik içeren denetim görüşünü belirlemeye yönelik olarak genellikle lojistik yöntem kullanılmış olmakla birlikte, sermaye piyasası geliştirmekte olan Türkiye örneğinde gerçekleştirilen Adiloğlu ve Vuran (2011) çalışması dışında bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma, literatürde denetim görüşü tahmininde sıklıkla kullanılan işletmeye özgü ve denetim firmasına özgü değişkenleri Türkiye örneğinde incelemesi nedeniyle, gelecekteki muhtemel çalışmalar açısından katkı sağlaması beklenmektedir. Diğer taraftan, çalışmanın örneklemini oluşturan işletmenin sürekliliğine ilişkin verilmiş denetim görüşü sayısının sınırlı sayıda olması, çalışma açısından bir kısıt oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adiloğlu, B. ve Vuran, B. 2011. “A Multicriterion Decision Support Methodology for Audit Reports of Distressed Firms in Turkey”, *International Business&Economics Research Journal*, 10 (12).
- Akdoğan, N. ve Tenker, N. 2007. *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Kitabevi, 11. Baskı, Ankara.
- Aktaş, R., Doğanay, M. ve Yıldız, B. 2003. “Mali Başarısızlığın Öngörülmesi: İstatistiksel Yöntemlerle Yapay Sınır Ağı Karşılaştırması”, *Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi*, 58 (4).
- Caramanis, C. and Spathis, C. 2006. “Auditee and Audit Firm Characteristics as Determinants of Audit Qualifications Evidence from the Athens Stock Exchange”, *Managerial Auditing Journal*, 21 (9).
- Becker, C.L., DeFond, M.L., Jiambalvo, J. and Subramanyam, K.R. 1998. “The Effect of Audit Quality on Earnings Management”, *Contemporary Accounting Research*, 15 (1).
- Bell, T.B. and Tabor, R.H. 1991. “Empirical Analysis of Audit Uncertainty Qualifications”, *Journal of Accounting Research*, 29 (2).
- Caramanis, C. and Spathis, C. 2006. “Auditee and Audit Firm Characteristics as Determinants of Audit Qualifications Evidence from the Athens Stock Exchange”,

- Managerial Auditing Journal, 21 (9).
- Carcello, J.V., Hermanson, D.R. and Huss, H.F. 1995. "Temporal Changes in Bankruptcy-Related Reporting", Auditing: A Journal of Practice & Theory, 14 (Fall).
- Carcello, J.V. and Neal, T.L. 2000. "Audit Committee Composition and Auditor Reporting", The Accounting Review, 75 (4).
- Chan, K.H., Lin, K.Z. and Mo, P.L.-I. 2000. "A Political-Economic Analysis of Auditor Reporting and Auditor Switches", Review of Accounting Studies, 11 (1).
- Chen, C.J.P., Chen, S. and Su, X. 2001. "Profitability Regulation, Earnings Management, and Modified Audit Opinions: Evidence from China", Auditing: A Journal of Practice & Theory, 20 (2).
- Citron, D.B. and Taffler, R.J. 2001. "Ethical Behavior in the U.K. Audit Profession: The Case of the Self-Fulfilling Prophecy under Going-Concern Uncertainties", Journal of Business Ethics, 29 (4).
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. 2010. Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik, Pegem Akademi, Ankara.
- Davidson, R.A. and Neu, D. 1993. "A Note on the Association between Audit Firm Size and Audit Quality", Contemporary Accounting Research, 9 (2).
- DeAngelo, L.E. 1981. "Auditor Size and Audit Quality. Journal of Accounting and Economics", 3 (3).
- Dopuch, N. and Simunic, D. 1982. "The Competition in Auditing: An Assessment", Symposium on Auditing Research IV. Urbana: University of Illinois.
- DeFond, M.L., Wong, T.J. and Li, S. 2000. "The Impact of Improved Auditor Independence on Audit Market Concentration in China", Journal of Accounting and Economics, 28 (3).
- Dopuch, N., Holthausen, R. and Leftwich, R. 1987. "Predicting Audit Qualifications with Financial and Market Variables", The Accounting Review, 62 (3).
- Francis, J.R and Krishnan, J. 1999. "Accounting Accruals and Auditor Reporting

- Conservatism”, *Contemporary Accounting Research*, 16 (1).
- Gaganis, C., Pasiouras, F. and Doumpos, M. 2007. “Probabilistic Neural Networks for the Identification of Qualified Audit Opinions”, *Expert Systems with Applications*, 32 (1).
- Ireland, J.C. 2003. “An Empirical Investigation of Determinants of Audit Reports in the UK”, *Journal of Business, Finance & Accounting*, 30 (7).
- Habib, A. 2013. “A Meta-Analysis of the Determinants of Modified Audit Opinion Decisions”, *Managerial Auditing Journal*, 28 (3).
- Hudaib, M. and Cooke, T.E. 2005. “The Impact of Managing Director Changes and Financial Distress on Audit Qualification and Auditor Switching”, *Journal of Business Finance & Accounting*, 32 (9).
- Keasey, K., Watson, R. and Wynarczyk, P. 1988. “The Small Company Audit Qualification: A Preliminary Investigation”, *Accounting and Business Research*, 18 (72).
- Kirkos, E., Spathis, C. and Manolopoulos, Y. 2007. “Data Mining Techniques for the Detection of Fraudulent Financial Statements”, *Expert Systems with Applications*, 32 (4).
- Krishnan, J. and Krishnan, J. 1996. “The Role of Economic Trade-Offs in The Audit Opinion Decision: An Empirical Analysis”, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 11 (4).
- Küçüksavaş, N. 2012. *Finansal Muhasebe (Genel Muhasebe)*. Beta Yayınları, 12. Baskı, İstanbul.
- Laitinen, E. K. and Laitinen, T. 1998. “Qualified Audit Reports in Finland: Evidence from Large Companies”, *European Accounting Review*, 7 (4).
- Lennox, C.S. 1999. “The Accuracy and Incremental Information Content of Audit Reports In Predicting Bankruptcy”, *Journal of Business, Finance & Accounting*, 26 (5-6).
- Levitan, A.S. and Knoblett, J.A. 1985. “Indicators of Exceptions to the Going-Concern Assumption”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 5 (1).

- Martens, D., Bruynseels, L., Willekens, M. and Vanthienen, J. 2008. "Predicting Going Concern Opinion With Data Mining", *Decision Support Systems*, 45 (1).
- McKeown, J. C., Mutchler, J.F. and Hopwood, W. (1991). "Towards an Explanation of Auditor Failure to Modify the Audit Opinions of Bankrupt Companies", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 10 (Supplement).
- Menon, K. and Schwartz, K.B. 1987. "An Empirical Investigation of Audit Qualification Decisions in the Presence of Going-Concern Uncertainties", *Contemporary Accounting Research*, 3 (2).
- Mutchler, J. F. 1985. "A Multivariate Analysis of the Auditor's Going Concern Opinion Decision", *Journal of Accounting Research*, 23 (2).
- Mutchler, J. F., Hopwood, W. and McKeown, J.C. 1997. "The Influence of Contrary Information and Mitigating Factors on Audit Opinion Decisions on Bankrupt Companies", *Journal of Accounting Research*, 35 (2).
- Nogler, G. 1995. "The Resolution of Auditor Going Concern Opinions", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 14 (2).
- Pasiouras, F., Gaganis, Ch. Zopounidis, C. 2007. "Multicriteria Decision Support Methodologies for Auditing Decisions: The Case of Qualified Audit Reports in the UK", *European Journal of Operational Research*, 180 (1).
- Pourheydari, O., Nezamabadi-pour, H. and Aazami, Z. 2012. "Identifying Qualified Audit Opinions by Artificial Neural Networks", *African Journal of Business Management*, 6 (44).
- Reynolds, J.K. and Francis, J.R. 2001. "Do Size Matter? The Influence of Large Clients on Office-Level Auditor Reporting Decisions", *Journal of Accounting and Economics*, 30 (3).
- Saif, S. M., Sarikhani, M. and Ebrahimi, F. 2012. "Finding Rules for Audit Opinions Prediction through Data Mining Methods", *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 1 (2).
- Sevilengül, O. 2011. *Genel Muhasebe*, Gazi Kitabevi, 16. Baskı, Ankara.
- Spathis, Ch. 2002. "Detecting False Financial Statements Using Published Data:

- Some Evidence from Greece”, *Managerial Auditing Journal*, 17 (4).
- Spathis, Ch. 2003. “Audit Qualification, Firm Litigation, and Financial Information: An Empirical Analysis in Greece”, *International Journal of Auditing*, 7 (1).
- Spathis, Ch., Doumpos, M. and Zopounidis, C. 2003. “Using Client Performance Measures to Identify Pre-Engagement Factors Associated with Qualified Audit Reports in Greece”, *The International Journal of Accounting*, 38 (3).
- Sundgren, S. 1998. “Auditor Choices And Auditor Reporting Practices: Evidence from Finnish Small Firms”, *European Accounting Review*, 7 (3).
- T.C. Resmi Gazete (23 Ocak 2014. Sayı: 28891). İşletmenin Sürekliliği (BDS 570) Hakkında Türkiye Denetim Standartları Tebliği, No: 25, www.resmigazete.gov.tr
- T.C. Resmi Gazete (18 Mart 2014. Sayı: 28945). Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (BDS 700) Hakkında Türkiye Denetim Standartları Tebliği, No: 30, www.resmigazete.gov.tr
- T.C. Resmi Gazete (18 Mart 2014. Sayı: 28945). Bağımsız Denetçi Raporunda Olumlu Görüş Dışında Bir Görüş Verilmesi (BDS 705) Hakkında Türkiye Denetim Standartları Tebliği, No: 31, www.resmigazete.gov.tr
- Terzi, S., Atmaca, M. ve Öktem, B. 2016. “İşletmenin Sürekliliği Varsayımının Değerlendirilmesi: Borsa İstanbul (BİST) Sınai Endeks Örneği”, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12 (45).
- Valipour, H., Salehi, F. and Bahrami, M. 2013. “Predicting Audit Reports Using Meta-Heuristic Algorithms”, *Journal of Distribution Science*, 11 (6).
- www.borsaistanbul.com (Erişim Tarihi: 01.01.2016).
- www.kap.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.01.2016).
- Yaşar, A. (2016a). “Determinant Factors of Modified Audit Opinions in Turkey”, William Sayers (Ed.), *Turkish Economy In A New Era: Selected Articles*, 66-74, AGP Academic Research, London.

Yrd.Doç.Dr. Alpaslan YAŞAR

Yaşar, A. (2016b). “Olumlu Görüş Dışındaki Denetim Görüşlerinin Veri Madenciliği Yöntemleriyle Tahminine İlişkin Karar ve Birliktelik Kuralları”, Mali Çözüm Dergisi, 133 (Ocak-Şubat).

2017/1

85